

Input voor Rondetafelgesprek “Optimaal Benutten van AI-kansen”

Aan de Kamercommissie Economische Zaken. Door Onno Eric Blom (medeauteur [AI Deltaplan](#), directeur stichting Herprogrammeer de Overheid).

We staan midden in de grootste sociaaleconomische transitie die we ooit in één kabinetsperiode hebben meegemaakt. Kunstmatige intelligentie groeit in hoog tempo uit tot een fundament onder onze economie, overheid, informatievoorziening en nationale veiligheid. De bedrijven, mensen en landen die deze technologie ontwikkelen en bezitten, bepalen steeds meer waar economische waarde ontstaat, welke informatie mensen te zien krijgen en hoe technologie wordt ingezet.

Nederland en Europa spelen in dat landschap echter nauwelijks een rol. Europa beschikt over [ongeveer 5% van de wereldwijde AI-rekenkracht](#) en afgelopen jaar bedroegen private AI-investeringen in de VS [ruim \\$160 miljard, tegenover circa \\$20 miljard in Europa](#) – grofweg een factor 8 verschil. Naarmate AI-systemen steeds meer werk overnemen en wij hierin een steeds kleinere rol spelen, zal een groeiend deel van de economische waarde die wij in Nederland creëren, wegvloeien naar buitenlandse technologiebedrijven.

Als we nu niet zorgen voor een sterke Nederlandse positie in AI en een concurrerend innovatie-ecosysteem, dreigt dezelfde afhankelijkheid die we nu al kennen bij cloudinfrastructuur, maar dan voor het fundament van onze toekomstige economie. AI-innovatie moet daarom expliciet worden behandeld als strategische voorwaarde voor onze soevereiniteit, democratische zeggenschap en toekomstige welvaart. Wij doen drie voorstellen om dat structureel vorm te geven.

1. Richt een Nederlands ELLIS Instituut op.

Om te beginnen bij onderzoek. Nederland beschikt over veel AI-onderzoekstalent, maar dat talent is sterk versnipperd over tientallen universiteiten en onderzoeksgroepen. Individueel hebben deze groepen vaak onvoldoende schaal en internationale zichtbaarheid om structureel toptalent aan te trekken of grote onderzoeksprogramma's op te bouwen. Als je als AI-toptalent de banen en onderzoeksposities voor het uitzoeken hebt, kies je nu eerder voor de VS, het VK of Zürich dan voor Nederland. Daar komt bij dat onze universiteiten niet de focus en financiering hebben om fundamenteel onderzoek voldoende te vertalen naar maatschappelijke en economische waarde, waardoor ons onderzoek aanzienlijk minder start- en scale-ups oplevert dan bijvoorbeeld in Zwitserland.

In Europa is het ELLIS-netwerk de afgelopen jaren uitgegroeid tot het belangrijkste Europese AI-onderzoeksnetwerk. Naast 42 ELLIS-onderzoekseenheden binnen universiteiten worden er inmiddels ook zelfstandige ELLIS-instituten opgericht die internationale aantrekkingskracht hebben, Europese samenwerking organiseren en nadrukkelijk inzetten op valorisatie.

Momenteel wordt door een consortium van onderzoekers en initiatiefnemers gewerkt aan de oprichting van een Nederlands ELLIS Instituut. Het instituut, idealiter gevestigd in de Amsterdamse AI-hub, kan fungeren als nationaal AI-onderzoekscentrum en Nederland positioneren als magneet voor Europees AI-talent en als bron van hoogwaardige spin-outs. Vanuit het bedrijfsleven bestaat bovendien concrete bereidheid om hierin te investeren als impuls voor het Nederlandse AI-ecosysteem. Met een vergelijkbare investering van €10-15 miljoen kan de overheid dit publiek-private instituut verwezenlijken. Het is belangrijk dat dit dit jaar nog gebeurt, omdat juist nu de positie van Nederland binnen het Europese AI-landschap wordt bepaald.

2. Verwelkom AI-bedrijven die het AI-ecosysteem kunnen versterken.

Daarnaast is het voor ons AI-landschap essentieel dat er een sterke private sector is waar aan de meest complexe en grensverleggende technologie wordt gewerkt, zodat we wereldwijd AI-toptalent kunnen aantrekken en behouden. AI-ontwikkeling is namelijk zeer *top-heavy*: een kleine groep AI-onderzoekers vormt in feite de kern van de hele industrie. Deze groep, met daarin ook Nederlanders, trekt momenteel steeds meer naar steden als San Francisco, Londen, Parijs en Stockholm, waar de toonaangevende AI-labs gevestigd zijn. De start-ups, samenwerkingen en onderzoeksprogramma's die als spin-offs uit deze bedrijven voortkomen, ontstaan daardoor steeds minder in Nederland.

Het is daarom essentieel dat Economische Zaken en Buitenlandse Zaken gezamenlijk scherp in kaart brengen welke buitenlandse bedrijven het meest zouden kunnen bijdragen aan onze bestaande AI- en chipindustrie, om deze vervolgens doelgericht naar Nederland halen. Niet met sales- of marketingkantoren, maar met R&D-labs die daadwerkelijk als talentmagneet functioneren, zodat wij ons toptalent kunnen behouden. De nieuwe bewindspersonen moeten hierbij natuurlijk over het juiste instrumentarium beschikken om gerichte vestigingsdeals te kunnen sluiten.

3. Maak de Nederlandse overheid een voorbeeldgebruiker van AI bij softwareontwikkeling.

Aangezien de overheid zelf ook een aanzienlijk deel van onze economie beslaat, en de post digitale overheid nu ook voor een deel bij Economische Zaken ligt, vergeeft u het mij misschien als ik ook in deze commissie even een kans aanstip die daar nu ligt. Misschien wel de beste toepassing van AI op dit moment is het programmeren zelf. De meeste programmeurs werken inmiddels met AI ernaast. De productiviteitswinsten variëren: sommige mensen werken 20 procent sneller, anderen werken 10 keer sneller, en er zijn al genoeg voorbeelden van mensen die nu in drie weken bouwen wat een heel team vroeger twee jaar had gekost. De winsten zijn hoe dan ook enorm.

Er is nu echter geen duidelijk beleid over het gebruik van AI bij het programmeren binnen de overheid. Je zou denken dat er daardoor ruimte is om aan de slag te gaan, maar zo werkt het niet. Onduidelijkheid vertaalt zich in de overheid vaak in risicoaversie: niemand wil iets doen wat niet mag, dus zijn er maar weinig overheidsorganisaties die het nu adopteren. Hier ligt een grote rol voor de Kamer. De Kamer moet zich zo snel mogelijk expliciet hard maken voor de

adoptie van AI bij het programmeren binnen de overheid. De overheid heeft te maken met enorme technische schuld, verouderde programmeertalen en oude systemen die wijzigingen van beleid en uitvoeringsprocessen in de weg staan. Dankzij AI kunnen we die legacy code nu in veel sneller tempo wegwerken.

Om een aantal veelgestelde vragen voor te zijn: het gebruiken van AI bij het programmeren betekent niet dat AI ook bij persoonsgegevens kan, of dat die data naar het buitenland gaat. De overheid zou er natuurlijk goed aan doen om abonnementen af te sluiten met garantie dat input niet gebruikt wordt voor training, en voor het lichtere werk kan de overheid zelf veilige lokale open-source modellen hosten, zoals via het VLAM platform van SSC-ICT. Als we dit niet doen, is het in toenemende mate onmogelijk om programmeurs uit de private markt te overtuigen om de overstap te zetten naar de overheid. Niemand wil 80% van zijn productiviteit inleveren.

Conclusie

Afrondend: Nederland heeft een sterke uitgangspositie om Europees koploper te worden op het gebied van AI. Volgens de AI Preparedness Index van het IMF staan we wereldwijd op de vierde plek, met een score gelijk aan die van de VS. Onze universiteiten doen uitzonderlijk goed fundamenteel technisch onderzoek, en we excelleren in digitale infrastructuur en betrouwbare juridische kaders. Kortom: we zijn geen België. Nu moet die basis omgezet worden in een soevereine technologie-industrie die concurrerend is met de wereldtop. De mate waarin u daarin slaagt is bepalend voor de mate waarin wij over 10 jaar nog een concurrerende economie hebben. Dankuwel.

Onno Eric Blom

Directeur, Herprogrammeer De Overheid

Mede-auteur, AI Deltaplan